

Agustí Pons **Biògraf de M.A. Capmany**

“La seva formació filosòfica era molt sòlida”

MARIA AURÈLIA
CAPMANY
L'ÈPOCA
D'UNA DONA
Agustí Pons

Editorial: Meteora
Barcelona, 2018
Pàgines: 510
Preu: 22 euros

Agustí Pons va publicar la biografia de Maria Aurèlia Capmany l'any 2000. Ara, com que l'obra està descatalogada, Meteora, l'Ajuntament de Barcelona i l'autor han decidit publicar-ne una reedició corregida i augmentada (moderadament) coincidint amb el centenari del naixement. Pons ens permet, en aquesta biografia extensa i exhaustiva, seguir amb detall els passos de Capmany a través dels seus compromisos vitals: des d'una formació intel·lectual a l'Institut-Escola fins a una culminació artística, cultural i política, sempre fonamentada en un fort sentiment de catalanitat, un anhel constant de justícia social, una defensa a ultrança dels drets de la dona i un compromís absolut amb la llengua catalana.

Descrigui'm Maria Aurèlia Capmany amb poques paraules, amb quatre conceptes.

Maria Aurèlia Capmany va ser una escriptora catalana nascuda l'any 1918 i morta el 1991. Formada en temps de la República en els valors del catalanisme i la democràcia, va ser una de les capdavanteres de la resistència intel·lectual i ideològica al franquisme. Ella es reconeixia com a novel·lista, en va escriure una quinzena, però la seva obra també és molt important, i potser més i tot, en el camp de l'assaig i el periodisme. Va publicar el primer llibre sobre la situació de la dona a Catalunya i va mantenir, durant tota la vida, una gran passió pel teatre, especialment durant els anys de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, de la qual en va ser cofundadora.

Va ser una dona multifacètica, però a la biografia, tot i que cobreix tots els aspectes, vostè ha volgut incidir especialment en tres

punts del seu llegat. El primer: la defensa de la llengua catalana.

Aquesta defensa la Maria Aurèlia l'exerceix a dos nivells. En un primer moment, forma part del grup d'intel·lectuals que ja des dels anys quaranta –Salvador Espriu, Palau Fabre, Joan Triadú, Joan Perucho, entre d'altres, arrengrats al voltant de la revista *Ariel*– reclamen la restitució dels drets del català. Després, a partir de meitat dels anys seixanta, la Maria Aurèlia s'ha d'enfrontar amb aquells que, des d'una ideologia radicalment oposada al franquisme, proclamen que “*el catalán es la lengua de la burguesía*”. Això passa, especialment, en l'àmbit universitari. I en el moment de la transició, Maria Aurèlia Capmany escriu uns quants articles periodístics on defensa la llengua catalana com a punt de trobada i d'integració

El segon: la recuperació del catalanisme d'esquerres.

Més que un catalanisme d'esquerres, allò que defensava la Maria Aurèlia eren les

“La seva formació és fruit de dues influències”

arrels populars del catalanisme. L'assumpció d'aquest punt de vista no era fruit de cap elucubració intel·lectual sinó d'allò que havia viscut a casa seva. El seu

avi matern, Sebastià Farnés, va ser un dels folkloristes més importants de Catalunya, especialment en el camp de la recopilació i difusió de la literatura popular; per a alguns, com ara Jaume Vidal Alcover, més sòlid que Joan Amades. D'altra banda, el seu pare, Aureli Capmany, va destacar com a coneixedor de les danses catalanes i de les rondalles. Per això, la Maria Aurèlia es va enfadar tant amb el llibre de Jordi Solé-Tura *Catalunya i revolució burgesa*. El llibre va ser entès com una desqualificació del catalanisme pel seu caràcter presumptament burges, com a instrument de la burgesia per manipular els sentiments populars. Això ve de Lenin i, sobretot, de Stalin, però aquí no em vull allargar. Només ho indico perquè una part de l'esquerra va assumir i segueix assumint aquesta tesi –per exemple, Alfonso Guerra–. Que consti, però, que aquesta concepció del catala-

Agustí Pons, amb motiu del centenari del naixement de Maria Aurèlia Capmany, ha actualitzat la biografia que va publicar sobre ella l'any 2000
JOSEP LOSADA

M

Més que el catalanisme d'esquerres, allò que defensava la Maria Aurèlia eren les arrels populars del catalanisme

nisme com a expressió d'un sentiment popular no se la inventa la Maria Aurèlia. És el que defensava, per exemple, Frederica Montseny –i jo sóc testimoni de la conversa que elles dues van mantenir sobre el tema–, l'historiador Josep Termes i el polític Jordi Pujol.

Tercer: una defensa de la dona diferenciat del feminisme més doctrinari.

En el meu llibre el lector hi trobarà una crònica detallada del que van ser les Jornades Catalanes de la Dona celebrades a l'Aula Magna de la universitat de Barcelona el maig del 1976. Allà queden clares dues posicions. D'una banda, la Maria Aurèlia afirma que els drets de les dones només s'aconseguiran a través d'organitzacions generalistes que defensin altres drets bàsics –d'associació, de sindicació, de llibertat de premsa– aleshores prohibits. D'una altra, els grups feministes més radicals encapçalats, en certa mesura, per

Lidia Falcón, que defensen l'existència d'organitzacions específicament femenines. Per a la Maria Aurèlia, constituir associacions d'aquesta mena significa una automarginació contraproduent. “Per a Seccions Femenines –escriu–, ja tenim les del Movimiento”.

Quina formació va rebre? Va poder passar per l'innovador Institut-Escola de la Generallitat, al parc de la Ciutadella...

La formació de la Maria Aurèlia és fruit de dues influències decisives. L'ambient cultural de casa seva i l'Institut-Escola. La seva mare, Maria Farnés, era una lectora compulsiva que s'ho empassava tot, excepte les novel·les de Folch i Torres, que no volia que fos un autor que influís en la seva filla. I la Maria Aurèlia mai no va tenir cap restricció per llegir els llibres que trobava a casa. Més endavant, els mestres de l'Institut-Escola van saber encarrilar aquesta voracitat lectora i la Ma-

ria Aurèlia va acabar amb el cap molt ben ordenat. No podem oblidar que ella és llicenciada en filosofia, no en filosofia i lletres. La seva formació filosòfica era molt sòlida, com ho prova que va exercir, durant un temps, de professora auxiliar a la Universitat de Barcelona i que li va servir per poder parlar a Espriu de tu a tu.

Va viure i sobreviure la Guerra Civil. I es va empassar la dictadura... Aleshores ja estava ficada en política? Quan va començar?

Quan la Guerra Civil acaba i cau sobre Catalunya i Espanya una mena de Teló d'Acer, que ens incomunica del que passa a la resta d'Europa, la Maria Aurèlia, tot i que només té 21 anys, ja és una dona formada. És cert que en el seu bagatge intel·lectual encara no figura l'existencialisme –però si la influència de Bergson i Zubiri–, però les idees bàsiques sobre com s'ha d'organitzar una societat les té molt clares. Ella mai no es deixarà temptar

Dossier

pels dos totalitarismes que travessen el segle XX i que, en un moment donat, afecten de ple persones d'edat molt properes a la seva. El pas del falangisme al marxisme que practiquen alguns membres de la seva generació ella no el necessita fer. És el cas, per exemple, de Josep Maria Castellet i Manuel Sacristán. Quan cau aquell teló al qual m'he referit ells encara estan en plena formació. I aquesta formació queda ja condicionada per la ideologia, antidemocràtica, que s'ha instaurat a Catalunya i a Espanya. Per això, la Maria Aurèlia considera el franquisme com un parèntesi acabat. El país haurà de tornar als valors de liberalitat i pluralitat, vinculats a una certa idea de República, que ella havia conegut i assumit de jove.

Una entrevista amb Luís Gómez Llorente, dirigent de l'ala esquerra del PSOE, l'acaba de convèncer. Torna a Barcelona esparverada pels punts de vista d'aquest polític sobre la qüestió catalana. I explica als seus amics i coneguts, entre els quals em compto, que cal una aliança amb el PSOE per impedir que aquest partit adopti polítiques lerroixistes.

Quin paper va tenir entre els literats de l'època, entre els que escriuen en castellà i en català?

Ella, d'una banda, assumia una posició federalista, que havia estat també la del seu avi Sebastià Farnés. I no li feia mandra explicar-se. Per exemple, en el seu llibre *¿Qué diablos es Catalunya? Ser catalán, hoy*, publicat el 1990 a Madrid, un

que s'acarnissa sobre les seves primeres obres, que queden durant molt de temps sense publicar; la necessitat de guanyar-se la vida, que l'obliga a acceptar tota mena de col·laboracions; i el seu propi caràcter de "dona finestrera", com ella mateixa es defineix, que fa que s'interessi per tot el que passa en aquest món i hi vol ficar cullerada. Tot això va en detriment de la concentració i la solitud que necessiten els novel·listes a l'hora d'escriure les seves obres. En canvi, penso que no s'ha valorat prou els seus assajos i els seus articles periodístics, molts dels quals resisteixen perfectament el pas del temps.

Faci'm un cànon d'obres d'ella que cal llegir, per la qualitat intrínseca, o per poder-la conèixer millor.

La novel·la *Un lloc entre els morts*, guanyadora del premi Sant Jordi del 1968, hauria d'estar permanentment present a les nostres llibreries com passa amb llibres semblants en altres països de consum cultural més elevat. La Maria Aurèlia hi explica la història d'un personatge imaginari però absolutament versemblant: Jeroni Oleguer Campdepadrós, personatge afrancesat i preromàntic, tuberculós i poeta. Entre les obres dedicades a la situació de la dona el lector pot llegir *Cartes impertinents de dona a dona*, ara reeditades per Cossetània. "Una classe magistral d'estil literari", segons que escriu Claudi Rius a *Núvol*. No crec que el Teatre Nacional programi *Vent de garbí i una mica de por*, però ho hauria de fer. Al Teatre Nacional hi ha estrenat tothom menys Ricard Salvat, que és un dels inventors de tot plegat. I amb això ja està tot dit. També

són molts recomanables els dos volums de *Pedra de toc* i els dos de memòries: *Mala memòria* i *Això era i no era*. En la majoria d'aquests llibres, i en el seu artículisme, hi trobem una mena de *leitmotiv*: la denúncia de la covardia de la classe dirigent catalana en el moment d'haver de triar entre els diners i el país. Un tema molt actual, per cert.

Els que la va conèixer comenteu que era una dona de caràcter, però també que era una mena de mestra espontània. Volia que tothom la pogués entendre, oi?

Sí, era una dona de caràcter. Si no hagués estat així no hauria resistit la pressió exercida per la jerarquia eclesiàstica i el règim franquista per reduir les dones a la condició de mestresses de casa sense

Agustí Pons i Anna Capmany, neboda de la biografiada, durant la roda de premsa de presentació de la reedició del títol
JOSEP LOSADA

Quin va ser el seu paper en el PSC i per constituir la democràcia?

En el llegat de Jaume Vidal-Maria Aurèlia Capmany que es guarda a la Universitat Rovira i Virgili vaig trobar documents de Convergència Socialista de Catalunya del novembre de 1974. Vol dir això que des de finals del franquisme la Maria Aurèlia estava en contacte amb Raimon Obiols, Jordi Font i altres futurs dirigents del PSC com ara Cirici Pellicer, de qui era amiga des dels anys cinquanta. En la decisió de defensar l'aliança del PSC amb el PSOE hi va influir la seva coneixença amb Carmina Virgili i Luis Gómez Llorente. Carmina Virgili, catedràtica d'estratigrafia de la Complutense, amiga des dels anys cinquanta, ja militava al PSOE.

llibre que va tenir força repercussió. D'altra banda, però, observava amb desconfiança la consolidació, a Catalunya, i concretament a Barcelona, d'un grup d'escriptors catalans que escriuen en castellà i que ho feien sota la bandera de la modernitat. Aquest era un fet absolutament nou que en temps de la República no s'havia donat.

Com va ser, com a escriptora? Vostè ha dit que es considerava novel·lista, però era igual de competent en novel·la, relat, assaig, articles, guions, teatre, traduccions...? Durant molts anys ella es va definir com a novel·lista, sí, però potser en aquest camp no va arribar, com a autora, a la plenitud que ella s'havia proposat. I això és així per múltiples raons: la censura,

Maria Aurèlia Capmany el 1958, a casa seva, al carrer de la Petxina de Barcelona FOTO BASTÉ

pràcticament cap altre dret que el de servir el marit i tenir fills. Per a molts dels qui vam néixer als anys quaranta va ser una mestra, però no espontània. Treure'ns la son de les orelles formava part de la tasca de recuperació del país que ella s'havia proposat. Vam ser la primera generació educada íntegrament en castellà i ella ens va fer veure el deure d'assumir d'una forma radical i desacomplexada la llengua i la tradició literària catalanes.

Va tenir molts amics 'de nivell', com Espriu, Pasqual Maragall i Ricard Salvat. Amb Salvat van fundar l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, perquè el teatre era una de les seves passions...

En el llibre parlo extensament de les relacions que va mantenir amb Salvador Espriu, Ricard Salvat i Jaume Vidal Alcover, tres dels intel·lectuals més enlluernadors de la nostra postguerra. De les últimes dues relacions que he esmentat en va sor-

El Pons biògraf

Nascut a Barcelona el 1947, Agustí Pons és un periodista històric de la premsa de la ciutat, un articulista de raça, com ho acrediten els nombrosos premis que ha rebut en l'àmbit periodístic i reconeixements com la Creu de Sant Jordi, el 2015.

Ha publicat poesia, narrativa i llibres memorialístics, però on s'ha fet fort és en l'assaig i en la biografia. El 1991 va publicar *Retrats contemporanis*, una antologia dels seus articles a l'*Avui*. El mateix any va guanyar el premi Joan Fuster d'assaig i el Premi Nacional d'assaig amb *Deu daus*, retrats literaris de deu personalitats del segle XX que havia conegut personalment, de Frederica Montseny a Jordi Pujol passant per Joaquim Molas. Potser va ser una mena d'escalfament per a les biografies individualitzades que va publicar posteriorment: Joan Triadú, Pere Calders, Maria Aurèlia Capmany, Nèstor Luján, Raimon Noguera i Salvador Espriu. I encara podríem sumar *A Bàrbara* (2015), en què partint de la biografia de la minyona de la família, Pons recrea la relació entre la burgesia barcelonina i la immigració de la dècada de 1950 a Catalunya. És un biògraf vocacional, que no vol dir que ho faci gratis.

tir malparada, i jo m'he sentit en l'obligació d'explicar-ho. L'amistat amb Pasqual Maragall és molt diferent. És la confluència entre el catalanisme selecte de Sant Gervasi i el catalanisme popular de la Maria Aurèlia. L'admiració era mútua.

En la primera edició hi va abocar tres anys de feina (ara caldria sumar-ne algun més) i va entrevistar més de seixanta persones, a més de consultar una extensa bibliografia, com podem comprovar en l'annex corresponent. Això no es fa per diners, oi?

Jo no escric per diners però si no aconseguixo la compensació econòmica que considero justa no tiro endavant el projecte. El cost de la creació d'un imaginari col·lectiu de país, on les biografies de les seves persones més rellevants ocupin un lloc destacat, no s'ha de carregar sobre les espatlles dels escriptors. Escriure una biografia no és com escriure una novel·la o un llibre de poemes. No t'hi pots posar sense tenir els fonaments lligats: la disponibilitat de temps; l'accés a les fonts documentals; el finançament adequat; i un compromís editorial. Això, és clar, no garanteix la qualitat del llibre, que depèn de la maduresa del biògraf, però sí que són, al meu criteri, condicions indispensables. *

Va mantenir relacions amb Salvador Espriu, Ricard Salvat i Jaume Vidal Alcover, tres dels intel·lectuals més enlluernadors de la nostra postguerra